

«Ο σχεδιασμός και η αξιοποίηση μιας ψηφιακής κοινότητας μάθησης για την συνεργατική εξ αποστάσεως επιμόρφωση εκπαιδευτικών σε ζητήματα φιλιαναγνωσίας»

M.Ed. Χουρίδου Πολυξένη

Εκπαιδευτικός, Προϊσταμένη 14^{ου} Νηπιαγωγείου Πολίχνης
phouridou@gmail.com

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η διείσδυση των ΤΠΕ στην εκπαίδευση και η ανάγκη πρόσβασης στη γνώση προώθησαν την εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Οι δυνατότητες που καλλιεργούνται μέσω της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης είναι πολλές και στην πράξη συνεχώς διευρύνονται καθώς αναπτύσσεται η ευχρηστία και η φιλικότητα των ΤΠΕ και ιδιαίτερα των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Η εξοικείωση με τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης έχουν κάνει πολύ «εύκολη» τη πρόσβαση και τη δημιουργία «ηλεκτρονικών τάξεων» αλλά και Ψηφιακών Κοινοτήτων Μάθησης (ΨΚΜ), έτσι ώστε να επεκτείνεται η αξιοποίηση τους σε κάθε είδους εκπαιδευτική διαδικασία. Στο πλαίσιο αυτό, η εργασία αυτή, αφορά στο θέμα του σχεδιασμού και αξιοποίησης μιας ψηφιακής κοινότητας μάθησης εκπαιδευτικών για την συνεργατική εξ αποστάσεως επιμόρφωσή τους, με απώτερο στόχο την καλλιέργεια της φιλιαναγνωσίας.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση, Ψηφιακές Κοινότητες Μάθησης, Δια βίου εκπαίδευση, Συνεργατική Μάθηση, Φιλιαναγνωσία.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η εμπειρική διαπίστωση της σημαντικής υποχώρησης της φιλιαναγνωσίας λόγω της ταχύτατης εξάπλωσης των ΤΠΕ και της κοινωνικής δικτύωσης μας οδήγησε στην αναζήτηση νέων προτάσεων για την καλλιέργειά της στο σχολείο. Πιο συγκεκριμένα, αναζητήσαμε ένα σύγχρονο τρόπο έμπνευσης και συνεργασίας με τους εκπαιδευτικούς για την συστηματικότερη και σταθερή εισαγωγή της φιλιαναγνωσίας στο σχολείο, μέσα από την διαδικτυακή επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στο θέμα.

Η εργασία αφορά την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, που με το συγκεκριμένο πρόγραμμα κρίνεται σημαντική, γιατί θα αποκτήσουν σημαντικά εφόδια: γνώσεις-τεχνικές, δεξιότητες-ικανότητες και αξίες-στάσεις με στόχο την ενεργό συμμετοχή και ενσωμάτωσή τους στη Ψηφιακή Κοινότητα Μάθησης, κοινοποιώντας το έργο τους στην εκπαιδευτική κοινότητα και υλοποιώντας από κοινού δράσεις φιλιαναγνωσίας.

Η εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση ως μια πολυμορφική και ευέλικτη εκπαιδευτική διαδικασία (Λιοναράκης,2006) παρουσιάζει ένα ολοκληρωμένο

παιδαγωγικό και εκπαιδευτικό πλαίσιο που συνδέεται άμεσα με τη δια βίου μάθηση (Μανούσου, 2008).

Τα κυριότερα πλεονεκτήματα από την εφαρμογή της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης είναι η ισότιμη και ανοικτή λειτουργία της εκπαιδευτικής διαδικασίας για όλους τους πολίτες, τουλάχιστον του δυτικού κόσμου, ανεξάρτητα από τους παράγοντες της απόστασης και του χρόνου εκπαίδευσης, επιτρέποντας στον κάθε εκπαιδευόμενο να ακολουθήσει το δικό του ρυθμό μάθησης να συμμετέχει ενεργά στον έλεγχο και στον ρυθμό προόδου (Λιοναράκης, 2006). Τα τελευταία χρόνια, η εξάπλωση των ΤΠΕ και η εξοικείωση με τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης έχουν κάνει πολύ «εύκολη» τη πρόσβαση και τη δημιουργία «ηλεκτρονικών τάξεων» αλλά και Ψηφιακών Κοινοτήτων Μάθησης (ΨΚΜ).

Πιο συγκεκριμένα, οι Ψηφιακές Κοινότητες Μάθησης είναι ομάδες ανθρώπων κοινών ενδιαφερόντων που αξιοποιούν τις ΤΠΕ και το Διαδίκτυο για την λειτουργία τους με στόχο τη βελτίωση και την ανταλλαγή πρακτικών. Μια κοινότητα μάθησης είναι μια ομάδα, που βασίζεται στην εμπιστοσύνη, στην αλληλεπίδραση, στην συνεργασία και στην μάθηση (Αβούρης, Καραγιαννίδης & Κόμης, 2007). Σε ένα περιβάλλον μάθησης στο διαδίκτυο η εξ Αποστάσεως εκπαίδευση στοχεύει στην ανάπτυξη διαδραστικότητας μεταξύ των εκπαιδευόμενων- εκπαιδευτικών- εκπαιδευτικού υλικού και εκπαιδευτικών εργαλείων (Αναστασιάδης, 2006). Οι ΨΚΜ αποτελούν κοινωνικούς χώρους, που προωθήθηκαν από τις ΤΠΕ, στους οποίους διευρύνονται οι ευκαιρίες για την υλοποίηση άτυπης αλλά και τυπικής μαθησιακής διαδικασίας.

Οι ΨΚΜ για τους εκπαιδευτικούς, αποτελούν έναν ευέλικτο και καινοτόμο τρόπο επιμόρφωσης και διεύρυνσης των γνώσεων τους. Για τον λόγο αυτό, θεωρείται σημαντική η αξιοποίηση τους για τη συμμετοχή περισσότερων εκπαιδευτικών και για τη σωστή αξιοποίηση τους στην εκπαιδευτική διαδικασία (Οικονόμου & Καραγιώργη, 2008, Κώστας, Βρατσάλης & Σοφός, 2011, Γλέζου & Γρηγοριάδου, 2010, Schwier et al., 2008, Andreatos, 2007, Darling-Hammond, 1994, Kron & Σοφός, 2007).

Τα σημαντικότερα οφέλη της αξιοποίησης τους είναι τα εξής (Varlamis & Apostolakis, 2010):

- Μικρότερο κόστος
- Συμμετοχή περισσότερων εκπαιδευτικών
- Μείωση λειτουργικών προγραμμάτων
- Περιορισμός κόστους για πρόσληψη διδασκόντων και εξοπλισμού και συντήρησης αιθουσών διδασκαλίας

Οι ΨΚΜ έχουν τη δυνατότητα να υποστηρίξουν την συνεργατική μάθηση (ΣΜ), η οποία αποτελεί μια ακόμη έννοια κλειδί για την εργασία μας. Στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση η αλληλεπίδραση θεωρείται σημαντική στην εκπαιδευτική διαδικασία και η μάθηση γίνεται αποτελεσματική, όταν ο εκπαιδευόμενος συμμετέχει ενεργά στην οικοδόμηση της γνώσης, εμπλέκεται στην μαθησιακή διαδικασία και επικοινωνεί σε ένα συνεργατικό περιβάλλον μάθησης (Λιοναράκης, 2009).

Η συνεργατική μάθηση στην σύγχρονη εποχή μπορεί να διευκολυνθεί και μέσω της αξιοποίησης των ΤΠΕ, αναπτύσσοντας συνεργατικές δραστηριότητες, που μπορούν να προσφέρουν (McConnell, 2000):

- Ενίσχυση της αυτοεκτίμησης, της αυτοεικόνας και της αυτοπεποίθησης των εκπαιδευομένων
- Ενίσχυση διαλόγου και ανταλλαγή απόψεων
- Δυνατότητα επίλυσης σημαντικών προβλημάτων
- Αποτελεσματική διαχείριση των ΤΠΕ
- Αναβάθμιση σχέσεων μεταξύ των εκπαιδευομένων

Η ευρεία χρήση των ΤΠΕ διευκολύνει τις εφαρμογές, που υποστηρίζουν την εξ αποστάσεως συνεργασία και μάθηση, με τις ΨΚΜ, καθώς την υποστήριξη των αλληλεπιδράσεων μέσω υπηρεσιών του διαδικτύου και με επικοινωνιακή προσέγγιση της γνώσης (Κόμης, 2004:247-248).

Η εφαρμογή των ΤΠΕ στην εξ ΑΕ προσφέρει ευκαιρίες για εμπλουτισμό και διάδοση της γνώσης με τη δημιουργία ενός μαθησιακού περιβάλλοντος δίχως χωροχρονικές δεσμεύσεις, που ευνοείται η διερευνητική και δημιουργική μάθηση, ως μια συμπληρωματική μέθοδος διδασκαλίας(Καλογιαννάκης,2006:230, 232). Καθώς εξασφαλίζει καλύτερη επικοινωνία μειώνοντας το κενό της εξ ΑΕ που είναι η έλλειψη επαφής και αμφίδρομης επίδρασης μεταξύ των εμπλεκομένων στην εκπαιδευτική διαδικασία(Λιοναράκης, Ραναγιότοπουλος&Χενος, 2005:82).

Από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση(Κόμης, 2004, Κρον& Σοφός, 2007, Ράπτης, 2010, McConnell, 2000) συμπεραίνουμε ότι η συνδυασμένη χρήση ΣΜ και ΤΠΕ με την εφαρμογή κατάλληλου εκπαιδευτικού υλικού, που χρησιμοποιεί η εξ ΑΕ(Τσιούβας,2008, Λιοναράκης, 2009) έχουν πιο ποιοτικά αποτελέσματα καλλιέργειας γνώσης

Μια ακόμη σημαντική έννοια της εργασίας μας είναι η φιλιαναγνωσία. Η φιλιαναγνωσία αφορά τη θετική στάση που αναπτύσσεται μεταξύ του αναγνώστη και του βιβλίου και βασικός στόχος της καλλιέργειας της φιλιαναγνωσίας είναι «η εξοικείωση του μικρού μαθητή με το βιβλίο και την ανάγνωση και η σταδιακή εδραίωση μιας φιλικής σχέσης του με το λογοτεχνικό βιβλίο»(ΕΚΕΒΙ& Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2010).

ΨΗΦΙΑΚΕΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΦΙΛΑΝΑΓΝΩΣΙΑ

Η σύγχρονη εκπαιδευτική διαδικασία βασίζεται στην αξιοποίηση των ΤΠΕ και στην εφαρμογή καινοτόμων προγραμμάτων, που μπορούν να αναβαθμίσουν και να εκσυγχρονίσουν το περιεχόμενο της. Η αξιοποίηση τους θεωρείται σημαντική και για την τόνωση της φιλιαναγνωσίας, καθώς διευκολύνει την προσπάθεια άντλησης πληροφοριών, ανάγνωσης αλλά και αναζήτησης έντυπων ή ηλεκτρονικών βιβλίων.

Τα διαδικτυακά εργαλεία Web 2.0 αποτελούν νέο χώρο στην εκπαίδευση και με την ευκολία στη χρήση και πρόσβαση συμβάλουν στην εφαρμογή ποιοτικής συμπληρωματικής εξ ΑΕ, που βασίζεται σε παιδαγωγικά κριτήρια(Ψαλλιδάς& Μανούσου, 2011).

ΣΚΟΠΟΣ – ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

Σκοπός της μελέτης αυτής είναι να διερευνηθούν οι προδιαγραφές της λειτουργίας μιας ψηφιακής κοινότητας μάθησης σε ένα κοινωνικό δίκτυο, στο πλαίσιο της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών σε ζητήματα φιλιαναγνωσίας τους.

Τα ερευνητικά ερωτήματα, είναι τα εξής:

1. Ποιες είναι οι προδιαγραφές και οι προϋποθέσεις για την αποτελεσματική εφαρμογή ενός προγράμματος συνεργατικής πολυμορφικής εξ-αποστάσεως εκπαίδευσης στο πλαίσιο μιας ψηφιακής κοινότητας μάθησης στο f/b με θέμα τη φιλιαναγνωσία;
2. Με ποιους τρόπους μπορεί να προωθηθεί η συνεργατική μάθηση στο πλαίσιο μιας ψηφιακής κοινότητας μάθησης στο f/b, με θέμα τη φιλιαναγνωσία;

Η εργασία μας επικεντρώνεται στην αξιοποίηση της συνεργατικής εξ αποστάσεως επιμόρφωσης εκπαιδευτικών μέσω της ΨΚΜ στο f/b με στόχο την ενίσχυση της συνεργατικής μάθησης σε ζητήματα φιλιαναγνωσίας με υιοθέτηση φιλιαναγνωστικών μεθόδων προσέγγισης λογοτεχνικών βιβλίων, λόγω διαπίστωσης έλλειψης αυτών και κενού που υπάρχει.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ –ΕΡΕΥΝΑ

Στην παρούσα εργασία μελετήθηκαν βιωματικές καταστάσεις και κατά συνέπεια διερευνήθηκαν οι εμπειρίες εκπαιδευτικών, που ακολούθησαν τα βήματα μιας διαδικασίας αυτοβελτίωσης του εκπαιδευτικού τους έργου σε σχέση με τη ΨΚΜ στο f/b(εικόνα 1) και τη συνεργατική μάθηση σε ζητήματα φιλιαναγνωσίας. Συγκεκριμένα δημιουργήσαμε ΨΚΜ, μια μυστική ομάδα στο f/b με το όνομα ΦΙΛΑΝΑΓΝΩΣΙΑ.

Οι εκπαιδευτικοί επέλεξαν οι ίδιοι το χώρο, το χρόνο και το ρυθμό μάθησής τους. Το εκπαιδευτικό υλικό αναρτάται σταδιακά στον τοίχο της ΨΚΜ στο f/b, βρίσκεται on-line, σε ψηφιακή μορφή και δίνεται ακόμη η δυνατότητα αποθήκευσης και εκτύπωσής του. Επίσης μπορούν να αναρτούν υλικό(εργασίες, φωτογραφίες, βίντεο, παρατηρήσεις)από τις φιλιαναγνωστικές δράσεις, που πραγματοποιήσαν στο σχολείο τους.

Η αξιολόγηση βασίστηκε στις αρχές της δια βίου μάθησης, διεξήχθη με πολλούς τρόπους. Αυτή στοχεύει κυρίως στην αποτίμηση της επίτευξης των μαθησιακών στόχων και αποτελεσμάτων του προγράμματος από μέρους όλων. Η επικοινωνία, η συμβουλευτική και η στήριξη όλων έγινε ηλεκτρονικά(ασύγχρονα και σύγχρονα). Ο ερευνητής είχε το ρόλο του συντονιστή, συμβούλου και προσπαθούσε να διευκολύνει τους εκπαιδευτικούς να συμμετέχουν εθελοντικά και να συνεργαστούν στην ΨΚΜ ως μια ομάδα καινοτόμων εκπαιδευτικών- ερευνητών για καλλιέργεια φιλιαναγνωσίας.

Εικόνα 1: Μυστική ομάδα στο f/b με το όνομα ΦΙΛΑΝΑΓΝΩΣΙΑ.

Ως μεθοδολογικά εργαλεία στην έρευνα χρησιμοποιήθηκαν τα εξής:

Η παρατήρηση, το ημερολόγιο και οι ατομικές συνεντεύξεις σε δυο φάσεις.

Χρησιμοποιήθηκαν οι ατομικές ημιδομημένες συνεντεύξεις, που αποτελούνται από ερωτήσεις ανοικτού τύπου (Silverman, 2000). Βασικός σκοπός του ερευνητή είναι να «ενθαρρύνει τα άτομα να αναπτύξουν τη σκέψη τους και τις απόψεις τους σε θέματα της έρευνάς μας» (Bird et al., 1999:325), γιατί επιτρέπουν τους ερωτώμενους να δώσουν όσες πληροφορίες κρίνουν ότι είναι σχετικές και δεν είχε προβλέψει ο ίδιος (Faulkner et al., 1999:73, 103).

Η χρονική διάρκεια της έρευνας ήταν περίπου 5 μήνες και υλοποιήθηκε σε πέντε στάδια.

1ο Στάδιο: Οι επαφές με συναδέλφους πραγματοποιήθηκαν τηλεφωνικά, μέσω συνομιλίας στο f/b ή δια ζώσης συναντήσεις. Την πρόταση αποδέχτηκαν 10 αξιόλογοι συνάδελφοι, 5 δάσκαλοι και 5 Νηπιαγωγοί.

2ο Στάδιο: Δημιουργήθηκε η ΨΚΜ στο f/b στις 3 Απριλίου 2016 με μέλη 10 εκπαιδευτικούς. Πραγματοποιήθηκε ο σχεδιασμός και η λεπτομερής ενημέρωση του προγράμματος (στόχοι, χρονοδιάγραμμα, δράσεις).

3ο Στάδιο: Διεξήχθησαν από τις 3 Απριλίου 2016 έως τις 22 Μαΐου 2016 καθημερινές συνομιλίες και επικοινωνία με τον ερευνητή, που έκανε σταδιακά αναρτήσεις του εκπαιδευτικού υλικού, έστειλε τις ερωτήσεις Α φάσης συνέντευξης και έκανε ανάρτηση ψηφιακού βιβλίου με δράσεις φιλιαναγνωσίας, ζητώντας υλοποίηση μιας δράσης στη γλώσσα και μιας δημιουργικής έκφρασης.

4ο Στάδιο: Μετά την εφαρμογή των δράσεων στάλθηκαν οι ερωτήσεις Β φάσης συνέντευξης στους συναδέλφους. Έγινε η συγκέντρωση και η αξιολόγηση ερευνητικών δεδομένων (Παρατήρηση, Ημερολόγιο, Ατομικές Συνεντεύξεις).

5ο Στάδιο: Καταγράφηκαν τα αποτελέσματα-συμπεράσματα της έρευνας. Και τέλος ερμηνεύτηκαν τα ερευνητικά δεδομένα για περαιτέρω έρευνα.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Οι αναλύσεις των δεδομένων βασίστηκαν σε κατηγορίες-ενότητες και άξονες σύμφωνα με τα ερευνητικά ερωτήματα και τους στόχους της εμπειρικής έρευνας βάσει της λεγόμενης 'ποιοτικής ανάλυσης περιεχομένου' (Faulkner, et al., 1999).

Στην έρευνα συμμετείχαν 10 μέλη ΨΚΜ, από τα οποία ένα δάσκαλος συμμετείχε με σχόλια, έβλεπε όλες τις αναρτήσεις δηλώνοντας ότι του αρέσουν, δεν απάντησε όμως στις ερωτήσεις των συνεντεύξεων, λόγω χρόνου.

Η ερευνήτρια με βάση το ημερολόγιο αναφορικά με **τη συχνότητα επικοινωνίας, τον αριθμό αναρτήσεων και με τις συνομιλίες** παρατήρησε ότι υπήρχε καθημερινή επικοινωνία, οι πιο πολλές από τις 44 αναρτήσεις έγιναν από την συντονίστρια με εκπαιδευτικό υλικό και λίγες από τα μέλη της ΨΚΜ (7 μέλη ανάρτησαν φωτογραφίες δράσεων φιλαναγκωσίας, που πραγματοποιήσαν στο σχολείο τους). Ενώ όλα τα μέλη της ΨΚΜ έβλεπαν τις αναρτήσεις της (γνωριμία, ευχές, εκπαιδευτικό υλικό, ψηφιακό βιβλίο, δράσεις, βίντεο, φωτογραφίες, παρουσίαση βιβλίου κ.α.), δήλωναν ότι τους άρεσαν, έκαναν σχόλια και συνομιλούσαν με την ερευνήτρια, όχι όμως και μεταξύ τους, παρόλο που τους προέτρεπε να το κάνουν.

Το ημερολόγιο της ερευνήτριας περιλάμβανε τον χρονικό προσδιορισμό όλων των αναρτήσεων στην ΨΚΜ στο f/b και του περιεχομένου τους.

Σχετικά με την **οργάνωση και υλοποίηση του επιμορφωτικού προγράμματος** ο σχεδιασμός ήταν καλός καθώς υπήρχε επαρκής ενημέρωση των εκπαιδευτικών για τους στόχους, τη μεθοδολογία και τις δράσεις του προγράμματος. Ο συντονισμός και η συνεργασία της ερευνήτριας με όλα τα μέλη της ΨΚΜ συνέβαλε στην υλοποίηση των δράσεων και στις απαντήσεις στις ερωτήσεις των συνεντεύξεων. Ορισμένα μέλη αναφέρουν την άριστη συνεργασία με την συντονίστρια.

Η λειτουργία της ΨΚΜ κρίθηκε ικανοποιητική από τους συμμετέχοντες γεγονός που αποτυπώθηκε και στις αναρτήσεις με δράσεις φιλαναγκωσίας στο f/b. Προωθήθηκε **η καλλιέργεια της ΣΜ**, όπως έγινε φανερό από τα σχόλια και τις συνομιλίες με την συντονίστρια όχι όμως και μεταξύ τους. Παρόλα αυτά, με πρόταση ενός μέλους υλοποίησαν μια κοινή δράση φιλαναγκωσίας, διατύπωσαν ερωτήσεις σε μια συγγραφέα.

Βασική διαπίστωση ήταν ότι οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί είχαν **πρόβλημα** με το χρόνο. Με αγωνία τόνισαν ότι λόγω μαθημάτων (να τελειώσουν την ύλη), ΑΠ(προγράμματα) και ΔΕΠΠΣ (με τις θεματικές, γιορτές, κατασκευές κ.α.) δύσκολα κατόρθωσαν να υλοποιήσουν τις δράσεις φιλαναγκωσίας.

Σύμφωνα με την **ανάλυση δεδομένων των συνεντεύξεων** των μελών της ΨΚΜ, όπου περιλαμβάνονται οι απόψεις, οι εκτιμήσεις, διαπιστώσεις, αντιλήψεις, παρατηρήσεις, κριτικές, προτάσεις, αναρτήσεις εκπαιδευτικού υλικού στο f/b και υλοποίηση των δράσεων, κρίνεται αξιόλογο, καινοτόμο και αποτελεσματικό το πρόγραμμα επιμόρφωσης εκπαιδευτικών, γιατί οι πιο πολλοί δήλωσαν ότι συμμετείχαν στην ΨΚΜ για τη δυνατότητα επικοινωνίας και συνεργασίας με άτομα, που έχουν ενδιαφέροντα σε θέματα φιλαναγκωσίας, την ανταλλαγή απόψεων μαζί τους, μέσω της εξ αποστάσεως συνεργασίας

μια και διαφορετικά το βαρύ καθημερινό πρόγραμμα όλων, την καθιστά ανέφικτη.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από τη συζήτηση των αποτελεσμάτων της παρούσας εργασίας προέκυψαν τα εξής συμπεράσματα:

1) Από την οργάνωση και εφαρμογή του προγράμματος αναδείχτηκε η δυνατότητα αξιοποίησης της ΨΚΜ σε σχέση με την ΣΜ για την καλλιέργεια της φιλιαναγνωσίας.

Από τη μελέτη του υλικού της εργασίας επισημαίνονται οι προδιαγραφές και οι προϋποθέσεις εφαρμογής ανάλογων προγραμμάτων επιμόρφωσης εκπαιδευτικών ΨΚΜ στο f/b για την προώθηση της ΣΜ σε ζητήματα φιλιαναγνωσίας.

Συγκεκριμένα προκύπτουν ότι ο συντονιστής οφείλει να δίνει ιδιαίτερη προσοχή στη διαμόρφωση της ΨΚΜ στο f/b, ώστε να καταγραφεί η δυναμική της με την ανάπτυξη αλληλεπιδράσεων, σχέσεων εμπιστοσύνη, συναισθημάτων, εμπειριών και συνεργασίας μεταξύ των συμμετεχόντων σε αυτήν, που λειτουργούν ενισχυτικά και ενθαρρυντικά στην εφαρμογή των προγραμμάτων με υλοποίηση δράσεων (Sharan, 2014, Tam, 2000). (Ματσαγγούρας, 2004, Πολέμη-Τοδούλου, 2005, 2011, Αβούρης, 2007, Παπαδημητρίου, Λαμπροπούλου, Βιβίτσου & Σπυρόπουλος, 2008, Slavín, 2015). Καταλυτικός αναδεικνύεται ο ρόλος του με τον σωστό σχεδιασμό, οργάνωση και υλοποίηση ανάλογων προγραμμάτων, ο οποίος είναι ενθαρρυντικός, εμπυχωτικός, συμβουλευτικός, και διαμεσολαβητικός στην λειτουργία της ΨΚΜ στο f/b, με την εθελοντική συμμετοχή τους στην ΨΚΜ, την καλλιέργεια της ΣΜ με την εφαρμογή δράσεων φιλιαναγνωσίας (Courau, 2005, Jarvis, 2004, Κόκκος, 1999, Noye & Piveteau, 1999, Rogers, 1999, Darling-Hammond, 1994, Καλογιαννάκης, 2006, Κόμης, 2004).

2) Αναφορικά με την ΣΜ και την εξ αποστάσεως συνεργασία προκύπτουν ότι οι ΨΚΜ προωθούν την συνεργατική μάθηση στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση μέσω της πολυμορφικής επιμόρφωσης εκπαιδευτικών (Καλογιαννάκης, 2006, Κόμης, 2004, Κρον & Σοφός, 2007, Λιοναράκης, & Φραγκάκη, 2009, Παπαστεργίου, Μπλούγας και Σιακαβάρας, 2010, Τσιούβας, 2008). Διευκολύνουν την ανταλλαγή πληροφοριών και οδηγούν στη δημιουργία σχέσεων ομάδων και ατόμων με κοινά ενδιαφέροντα, εμπλουτίζοντας το εκπαιδευτικό έργο τους με δράσεις ενίσχυσης και καλλιέργειας της φιλιαναγνωσίας, με νέες πρακτικές και μεθόδους ώστε να αναστοχάζονται και να συνειδητοποιούν τις δυνατότητες αξιοποίησης των ΤΠΕ (Darling-Hammond, 1994, Schwier et al., 2008, Andreatos, 2007).

Οι συμμετέχοντες στην εμπειρική έρευνα εκτιμούν ότι η αξιοποίηση της ΨΚΜ στο f/b σε σχέση με τη ΣΜ είναι σημαντική, γιατί μπορούν να ανταλλάσουν απόψεις, τίτλους βιβλίων, δράσεις φιλιαναγνωσίας, με αναρτήσεις φωτογραφιών, εργασιών, βίντεο καθώς και με την υλοποίηση κοινών δράσεων: παραμύθι, θεατρικό έργο, συνέντευξη, που πραγματοποίησαν σε συγγραφέα.

Παρέχονται ευκαιρίες παρότρυνσης, ώστε να αναπτυχθούν δεξιότητες, όπως συντονισμού, επικοινωνίας, συγκέντρωσης, συμμετοχής καθώς επίσης και τόνωσης της αυτοπεποίθησής τους. (Μαστρογιάννης, 2009).

Μέσω των ΨΚΜ ανταλλάσσονται γνώσεις, εκπαιδευτικό υλικό και απόψεις μεταξύ των μελών τους. Βασικές αρχές που διέπουν μια ΨΚΜ είναι η ειλικρίνεια, η ανταπόκριση, η αλληλεγγύη, η καλή συμπεριφορά, ο σεβασμός, η ακεραιότητα και η προσπάθεια επίτευξης κοινών στόχων, όπως η καλλιέργεια ενδιαφέροντος και διαλόγου γύρω από τα βιβλία (Αβούρης, Καραγιαννίδης & Κόμης, 2007, Αβούρης & Κόμης, 2003, Barab&Schatz, 2001, Moore&Brooks, 2000).

Η συνεργατική μάθηση αποτρέπει την απομόνωση των εκπαιδευομένων, διευκολύνει την επικοινωνία, την αλληλεπίδραση, την συνεργασία μεταξύ τους μέσω του Η/Υ μέσα σε ένα συνεργατικό περιβάλλον μάθησης (Dillenbourg&Fischer, 2007, Κόμης, 2004, Λιοναράκης, 2009, Καλογιαννάκης, 2006). Ενώ ο Slavín(2015) ισχυρίζεται ότι τα αποτελέσματα της εξαρτώνται από την συνεκτικότητα των μελών της. Οι εκπαιδευτικοί της ΨΚΜ παρατηρήθηκε ότι δεν αλληλοβοηθήθηκαν και δεν αλληλορυθμίστηκαν όσο θα μπορούσαν (Λιοναράκης, Φραγκάκη, 2009), λόγω έλλειψης χρόνου, μικρού αριθμού και μικρής χρονικής συμμετοχής τους στην ΨΚΜ στο f/b.

3) Σχετικά με την εκτίμηση, αξιοποίηση και επέκταση του προγράμματος.

Μετά την υλοποίηση και ολοκλήρωση του προγράμματος όλοι οι συμμετέχοντες, αναφέρουν ότι έμειναν ικανοποιημένοι από την συμμετοχή τους στο πρόγραμμα, γιατί αυτό οργανώθηκε και υλοποιήθηκε καλά., το εκπαιδευτικό υλικό ήταν ενδιαφέρον, πολύτιμο και πλούσιο, η ΨΚΜ στο f/b λειτούργησε για εκπαιδευτικούς σκοπούς., αποκόμισαν ωραίες ιδέες, γνώρισαν νέους διαδικτυακούς φίλους, είχαν καλή εξ αποστάσεως συνεργασία και επικοινωνία και ο ρόλος της συντονίστριας ήταν σημαντικός, καταλυτικός, υπεύθυνος, διακριτικός, καθοριστικός, εμπνευστικός, παρακινητικός, υποστηρικτικός και ενθαρρυντικός για την σωστή λειτουργία της ομάδας και την καλλιέργεια της συνεργατικής μάθησης με θέμα την φιλαναγκωσία.

Διαπιστώθηκε ότι είναι αναγκαία η αξιοποίηση και η επέκταση του προγράμματος με πιο εμπλουτισμένο εκπαιδευτικό υλικό, με ουσιαστική συνεργασία, με πολλές δράσεις φιλαναγκωσίας και για μεγαλύτερη χρονική διάρκεια (τουλάχιστον 6 μήνες), ώστε να διευρυνθούν, να ενισχυθούν τα αποτελέσματα και να κάνουν τους μαθητές να απολαμβάνουν και να αγαπούν το διάβασμα, γιατί τότε θα δημιουργήσουν δια βίου αναγνώστες.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Αβούρης, Ν. & Κόμης, Β. (2003). Σύγχρονη συνεργασία από απόσταση: ζητήματα επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης, Στο: Α. Λιοναράκης (Επιμ.), 2^ο Πανελλήνιο Συνέδριο για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση (σ. 341-351). Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.

Αβούρης, Ν., Καραγιαννίδης, Χ., & Κόμης, Β. (2007). Στο: Β. Κόμης (Επιμ.), *Συνεργατική Τεχνολογία*. Αθήνα: Εκδόσεις Κλειδάριθμος.

Αναστασιάδης, Π. (2006). Περιβάλλοντα μάθησης στο Διαδίκτυο και εκπαίδευση από απόσταση. Στο: Α. Λιοναράκης(Επιμ.), *Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση: Στοιχεία Θεωρίας και Πράξης* (σ. 108-150). Αθήνα: Εκδόσεις Προπομπός.

Andreatos, A.(2007). Virtual Communities and their Importanse for Informal Learning. *International Journal of Computers, Communications & Control*, 2(1), pp.39-47.

Barab, S. & Schatz, S. (2001). Using Activity Theory to Conceptualize Online Community and Using Online Community to Conceptualize Activity Theory. *Presented at the annual meeting of the American Educational Research Association*, Seattle: WA.

Bird, M., Hammersley, M., Gomm, R., Woods, P. (1999). *Εκπαιδευτική Έρευνα στην Πράξη, Εγχειρίδιο Μελέτης*. Μτφρ. Ε. Φράγκου, Πάτρα: ΕΑΠ.

Γλέζου, Κ., & Γρηγοριάδου, Μ. (2010). Ελληνικά Διαδικτυακά Εκπαιδευτικά Κοινωνικά Δίκτυα. Στο: Ε. Κολτσάκης, Γ. Σαλονικίδης, *Πρακτικά 2^ο Πανελλήνιου Εκπαιδευτικού Συνεδρίου Ημαθίας "Ψηφιακές και Διαδικτυακές εφαρμογές στην εκπαίδευση"* (σσ. 1665-1677) (Επιμ.). Μ. Δοδοντσής. Βέροια Νάουσα, 23-25 Απριλίου 2010.

Cohen, L. Manion, L & Morrison, K. (2007). *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας* (Μτφρ. Κυρανάκης Σ., Μαυράκη Μ., Μητσοπούλου Χ., Μπιθαρά Π., Φιλοπούλου Μ.). Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο.

Courau, S. (2005). *Τα βασικά «εργαλεία» του εκπαιδευτή ενηλίκων*. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο.

Darling-Hammond, L. (1994). *Professional Development Schools: Schools for Developing a Profession*. New York: Teachers College Press.

Dillenbourg, P., & Fischer, F. (2007). Computer-supported collaborative learning: The basics. *Zeitschrift für Berufs-und Wirtschaftspädagogik*, 21, 111-130.

ΕΚΕΒΙ & Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. (2010). Σχέδιο για την προώθηση και υλοποίηση της φιλιαναγνωσίας στην Α, Β και όλων των τάξεων των ολοήμερων δημοτικών σχολείων με ενιαίο αναμορφωμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα (Ε.Α.Ε.Π), ΕΣΠΑ(2007/13).

Έρευνα PIRLS. Ανακτήθηκε στις 2 Μαΐου 2016 α`

Faulkner, D., Swann, J., Baker, S., Bird, M., Carty, J. (1999). *Εξέλιξη του Παιδιού στο Κοινωνικό Περιβάλλον, Εγχειρίδιο Μεθοδολογίας*. Μτφρ. Α. Ραυτοπούλου, Πάτρα: ΕΑΠ.

Jarvis, P. (2004). *Adult education and lifelong learning: Theory and practice*. Routledge.

Καλογιαννάκης, Μ. (2006). Προσεγγίσεις της εκπαίδευσης από απόσταση στην Τριτοβάθμια εκπαίδευση. Στο: Κ. Βασιλάκης & Μ. Καλογιαννάκης (επιμ) (Σελ.90). Τ.Ε.Ι. Κρήτης, Γενικό Τμήμα Θετικών Επιστημών.

Κόμης, Β. (2004). Εισαγωγή στις εκπαιδευτικές εφαρμογές των τεχνολογιών πληροφορίας και των επικοινωνιών (112, 127, 247-248). Αθήνα: Εκδόσεις Νέων Τεχνολογιών.

Kron, F., & Σοφός, Α. (2007). *Διδακτική των μέσων. Νέα μέσα στο πλαίσιο διδακτικών και μαθησιακών διαδικασιών*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.

Βρατσάλης, Κ. & Σοφός, Α. (2011). Διαδικτυακές Κοινότητες: Διερεύνηση προσδοκιών εκπαιδευτικών & χρήσης υπηρεσιών. *Πρακτικά 2^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου, με θέμα: Ένταξη και χρήση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία*, 28-30 Απριλίου. Πάτρα. Ανακτήθηκε στις 12 Απριλίου 2016 από www.cetl.edmedu.upatras.gr/proc2/proceedings.

Λιοναράκης, Α. (2006). Η θεωρία της εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης και η πολυπλοκότητα της πολυμορφικής της διάστασης. Στο: Α. Λιοναράκης (Επιμ.), *Ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση: Στοιχεία θεωρίας και πράξης*. Αθήνα: Εκδόσεις Προπομπός.

Λιοναράκης, Α. (2006). *Ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση: Στοιχεία θεωρίας και πράξης*. Αθήνα: Εκδόσεις Προπομπός. (Παράλληλα Κείμενα για τη ΘΕ «Ανοικτή και Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση» ΕΚΠ 65. (2006). Πάτρα: Ε.Α.Π.

Λιοναράκης Α. (2009). Η Εκπόνηση Μεθοδολογικής Προσέγγισης (Διδακτική) των Προγραμμάτων δια βίου Εκπαίδευσης από Απόσταση, Αθήνα (Σελ. 79), Υπουργείο Παιδείας, Δια βίου Μάθησης & Θρησκευμάτων, Γενική Γραμματεία Δια βίου Μάθησης, Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων.

Λιοναράκης, Α. & Φραγκάκη, Μ. (2009). Πολυμορφικό Μοντέλο Κριτικής Ηλεκτρονικής Κοινότητας Μάθησης: Στοιχεία μιας Ποιοτικής Νοηματοδοτημένης Μάθησης από Απόσταση. Αθήνα: Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Lionarakis, A., Panagiotopoulos, C & Xenos, M. (2005). Open and distance learning tools of information and communication technologies for effective learning. Στο: Α. Λιοναράκης (επιμ.) *Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση. Παιδαγωγικές και τεχνολογικές εφαρμογές*. (σελ.81-91). Πάτρα: ΕΑΠ.

Μανούσου, Ε. (2008). *Προδιαγραφές παιδαγωγικού πλαισίου για την εφαρμογή πολυμορφική συμπληρωματικής εξ Αποστάσεως Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης σε μαθητές ολιγοθέσιων και απομακρυσμένων σχολείων της Ελλάδας* (Διδακτορική Διατριβή, ΕΑΠ). Ανακτήθηκε στις 5 Μαΐου 2016 από <http://rhdttheses.ekt.gr/eadd/handle/>.

Μαστρογιάννης, Α. (2013). *Εκπαιδευτική Τεχνολογία, Εκπαιδευτικό Λογισμικό και Θεωρίες Μάθησης*. Αγρίνιο: Αυτοέκδοση

Ματσαγγούρας, Η. (2004). *Ομαδοσυνεργατική διδασκαλία και μάθηση. Για το καθημερινό μάθημα και τα προγράμματα του ολοήμερου σχολείου τα περιβαλλοντικά, τα πολιτιστικά και ευρωπαϊκής συνεργασίας* (σελ.83). Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρης.

McConnell, D. (2000). *Implementing computer supported cooperative learning*. Psychology Press.

Moore, A., & Brooks, R. (2000). Learning communities. *International Journal of Adult and Vocational Learning*, 1, 1-15.

Noye, D. & Piveteau, J. (1999). *Πρακτικός οδηγός του εκπαιδευτή*. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο.

Οικονόμου, Α., & Καραγιώργη, Γ. (2008). Διαδικτυακές Κοινότητες Εκπαιδευτικών: Εκπαίδευση και Κατάρτιση 2010. Δελτίο Παιδαγωγικού Ινστιτούτου Κύπρου, 10, 8-11.

Παπαδημητρίου, Σ., Λαμπροπούλου, Ν., Βιβίτσου, Μ., & Σπυρόπουλου, Δ. (2008). Κοινωνική Δικτύωση Εκπαιδευτικών για Συνεργασία και Συνδημιουργία στο: Facebook: μια Μελέτη Περίπτωσης των εκπαιδευτικών. Άρθρο στα Πρακτικά του 5ου Πανελληνίου Συνεδρίου Επιστημονικής Ένωσης Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας για τη διάδοση των Τ. Π. Ε. στην εκπαίδευση «Τ.Π.Ε. & Εκπαίδευση», 4 & 5 Οκτωβρίου 2008.

Παπαστεργίου, Μ., Μπλούγας, Β. & Σιακαβάρας, Γ. (2010). Πλατφόρμα e-μάθησης, «Δημιουργία υποδομών ηλεκτρονικής μάθησης για θέματα Φυσικής Αγωγής και Τεχνολογιών της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας». Τρίκαλα: ΤΕΦΑΑ ΠΘ.

Πολέμη-Τοδούλου, Μ. (2005). Η προσέγγιση. Στο: Πολέμη-Τοδούλου. Μεθοδολογία Εκπαίδευσης Ενηλίκων. Η Αξιοποίηση της Ομάδας στην Εκπαίδευση Ενηλίκων. (τόμος Γ. σελ. 27-51). Πάτρα: Ε.Α.Π.

Πολέμη-Τοδούλου, Μ. (2011). Προσεγγίζοντας την Εκπαιδευτική Ομάδα. Αθήνα: Μ.Π.Ε.

Ράπτης, Α., & Ράπτης, Α. (2006). Μάθηση και Διδασκαλία στην Εποχή της Πληροφορικής: Ολική Προσέγγιση. Τόμοι Α & Β. Αθήνα.

Rogers, A. (1999). Η Εκπαίδευση Ενηλίκων. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχιμο.

Schwier, A., R., Morrison, D., & Ben D. (2008). A Comparison of Formal and non-Formal Virtual learning Communities. Proceedings of the 7th IASTED International Conference "Web-based Education" March 17-19, 2008 Innsbruck, Austria, pp. 321- 325.

Sharan, Y.(2014). Meaningful learning in the cooperative classroom. *Education 3-13: International Journal of Primary, Elementary and Early Years Education*. Vol.43, No.1/2014, pages 83-94. London.

Silverman, D. (2000). Doing Qualitative Research: A Practical Handbook. London: Sage.

Slavin, R. (1995). When and why does cooperative learning increase achievement. In R. Hertz-Lazarowitz and N. Miller (Eds). *Interaction in cooperative learning* Cambridge University Press.

Tam, M. (2000). Constructivism, instructional design, and technology: Implications for transforming distance learning. *Educational Technology & Society*, 3(2), p.p.50-60.

Varlamis, I. Apostolakis, I. (2010). A Framework for the Quality Assurance of Blended E-Learning Communities, *Lecture Notes in Computer Science*. Spring, 6278:23-32.

Ψαλλιδάς, Β. & Μανούσου, Ε. (2011). Η αξιοποίηση των εργαλείων των web 2.0. για την εφαρμογή της συμπληρωματικής εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Μελέτη περίπτωσης: "Ο σχεδιασμός και η οργάνωση του μαθήματος της Βιολογίας Γ' Γυμνασίου, των προγραμμάτων της εκπαίδευσης για την αειφόρο ανάπτυξη" Β' Γυμνάσιο Βούλας. στο: 6th international conference in open and distance learning.

Λουτράκι: Ε.Α.Π, Α.Π.Κ, Ελληνικό Δίκτυο της Ανοικτής και εξ ΑΕ, Open Education, The Journal for Open and Distance Education & Educational Development. Ανακτήθηκε στις 12 Μαΐου 2016 από <http://icold2011.eap.gr/icold2011en/>.